

УДК 331.556.4:314.748

ОЦІНКА ОБСЯГІВ ЗОВНІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА ДАНИМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

Жук Роман Васильович,здобувач наукового ступеня доктора філософії,
Університет банківської справи, Львів, Україна;

e-mail: rzhuk@yahoo.com; ORCID ID: 0000-0001-6732-3638

Анотація. Метою дослідження є пошук, систематизація та обробка статистичних даних, які в подальшому можна буде використовувати для кількісного аналізу факторів, що впливають на зовнішню трудову міграцію, а також для аналізу впливу зовнішньої трудової міграції на економіку України. Отримання достовірних даних про міжнародну міграцію ускладнене відсутністю ефективних механізмів вимірювання її масштабів. Офіційна державна статистика точно не відображає реальну ситуацію, оскільки не всі ті, що виїжджають за кордон, вказують справжню мету їхнього виїзду на пункті пропуску через кордон.

Зроблено огляд наявних джерел інформації щодо обсягів міжнародної міграції. Використано дані приймаючих країн, оскільки вони ретельно ведуть облік кількості та мети прибулих мігрантів. Ці дані збирає Організація Об'єднаних Націй і їх публікують кожні п'ять років.

Розраховано число довгострокових мігрантів з України, які виїхали до інших країн протягом 2000—2019 років. Використано статистичні дані кількості мігрантів на певний рік і статистику смертності у відповідних країнах. Використаний підхід дозволяє оцінити абсолютну чисельність і динаміку змін чисельності мігрантів, використовуючи уніфіковані методи ООН для вимірювання цього процесу в різних країнах. Досліджені зміни чисельності мігрантів у кожному з п'ятирічних періодів між 2000 і 2019 роками та визначені країни, до яких прибувало найбільше мігрантів з України протягом досліджуваних періодів. Імовірно, що чисельність трудових мігрантів з України й надалі зростатиме, і процес трудової міграції справлятиме все більший вплив на економіку всередині країни. Адже трудові мігранти витрачають частину зароблених ними грошей в Україні або безпосередньо, або здійснюючи грошові перекази своїм близьким і рідним. Таким чином, зароблені ними гроші здатні опосередковано збільшувати рівень споживання у країні та підвищують рівень життя.

Ключові слова: зовнішня міграція, міжнародні мігранти, трудова міграція, статистика ООН, міграція з України, грошові перекази мігрантів.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 3; бібл.: 8.

ESTIMATION OF OUTWARD MIGRATION VOLUME OF UKRAINIAN POPULATION BASED ON UNITED NATIONS DATA

Zhuk Roman,

Ph. D. student,

Banking University, Lviv, Ukraine;

e-mail: rzhuk@yahoo.com; ORCID ID: 0000-0001-6732-3638

Abstract. The aim of the study is to search, systematize and process statistical data that can be further used for quantitative analysis of factors influencing external labor migration, as well as to analyze the impact of external labor migration on the economy of Ukraine. The paper considers quantitative analysis of outward migration volume of Ukrainian population. Getting reliable data about international migration is complicated because of lack of efficient mechanisms for measuring its scale. Official country statistics do not provide reliable information because not all persons who leave the country indicate the true purpose of their travel abroad on the border crossing.

It reviews the available sources of information regarding international migration. It uses the data from receiving countries as they are more meticulous in recording numbers and purpose of arriving migrants. United Nations Organization collects such data and publishes them every 5 years.

The number of long-term migrants from Ukraine during 2000—2019 was estimated. For estimation we used statistics of migrants in particular years and deaths statistics in relevant countries. This approach allowed to estimate the absolute numbers and dynamics of migrants volume using the unified UN methods for measuring this process across countries. We studied changes in migrant numbers in every 5-year period between 2000 and

2019 and identified the countries which received the most migrants from Ukraine over this time span. It is likely that the number of labor migrants from Ukraine will continue to grow and the process of labor migration will have an increasing impact on the domestic economy. After all, migrant workers spend part of the money they earn in Ukraine, either directly or by making money transfers to their relatives and friends. Thus, the money they earn can indirectly increase the level of consumption in the country and improve living standards.

Keywords: outward migration, international migrants, labor migration, UN statistics, migration out of Ukraine, remittances.

JEL Classification F22

Formulas: 0; fig.: 2; tabl.: 3; bibl.: 8.

Вступ. Інтеграція України у європейську і світову економічні системи справляє все значніший вплив на ринок праці всередині країни та зовнішню трудову міграцію. За різними оцінками, чисельність трудових мігрантів з України 2019 року до початку пандемії COVID-19 досягла 2,25—2,75 млн осіб і має тенденцію до зростання. При цьому у структурі розподілу українських мігрантів серед закордонних країн зростає частка країн ЄС, зокрема Польщі. Процеси міграції уповільнилися та ускладнилися через пандемію COVID, яка розпочалася 2020 року, але вони не припинилися і, вірогідно, темпи міграції повернуться до попередніх рівнів щойно обмеження щодо міжнародних подорожей будуть зняті. Основними чинниками міграції вважають економічні мотиви, оскільки рівень середньої заробітної плати в Україні є нижчим за рівень зарплати у практично всіх прилеглих країнах. Також часто трудові мігранти шукають можливості знайти роботу взагалі, оскільки не можуть знайти роботу у своєму регіоні, особливо це стосується молоді. До цього додається вплив інших чинників, зокрема питання зручності та безпеки життя, можливості отримувати освіту, медичну допомогу, виростити дітей та інші. За даними опитування Київського міжнародного інституту соціології, 37 % дорослих мешканців України потенційно розглядають можливість виїхати за кордон тимчасово або назавжди, а 6 % докладають для цього зусиль і роблять певні дії в цьому напрямі [1]. Переважна більшість цих людей (45 %) прагне заробляти більше грошей, ніж в Україні.

Імовірно, що чисельність трудових мігрантів з України і надалі зростатиме, а процес трудової міграції справлятиме все більший вплив на економіку всередині країни. Адже трудові мігранти витрачають частину зароблених ними грошей в Україні або безпосередньо, або здійснюючи грошові перекази своїм близьким і рідним. Таким чином, зароблені ними гроші збільшують рівень споживання у країні та підвищують рівень життя.

Крім того, такі перекази сприяють стабілізації валютного ринку, адже, за оцінкою НБУ, їхня загальна сума 2019 року становила 11,9 млрд дол. США, що приблизно дорівнювало 7,7 % ВВП України [2]. А 2019-го загальна сума переказів майже повністю покрила негативне сальдо торгівлі товарами та послугами і перевищила сукупне сальдо прямих та портфельних

іноземних інвестицій в економіку України [3]. Також оскільки трудова міграція зменшує пропозицію робочої сили принаймні у певних регіонах або для певних професій, це змушує роботодавців підвищувати зарплати, щоб утримати старих і залучити нових працівників.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Метою дослідження є пошук, систематизація та обробка статистичних даних, які в подальшому можна буде використовувати для кількісного аналізу факторів, що впливають на зовнішню трудову міграцію, а також для аналізу впливу зовнішньої трудової міграції на економіку України. Оцінка масштабів міграції населення до окремих країн є складним завданням, адже мігранти при перетині кордону часто не вказують, що метою їхнього виїзду є постійна або трудова міграція та до якої країни вони, зрештою, прямують. Наприклад, перетнувши українсько-угорський кордон, вони можуть їхати далі до Італії, але, за даними офіційної статистики, вони їдуть до Угорщини. Державна служба статистики фіксує дані щодо зміни місця реєстрації особи, таким чином накопичуючи дані щодо внутрішньої та зовнішньої міграції. Відповідно до цих даних [4] за період з 2002 до 2018 рр. з України емігрувало близько 480 тисяч осіб. Відповідно, ця цифра використовується при розрахунку чисельності населення України, базуючись на даних останнього детального перепису населення 2001 року.

Разом з тим, за даними Державної прикордонної служби України та розрахунками Центру економічних досліджень [5], з 2002 до 2017 рр. українцями було здійснено 6,3 млн виїздів за кордон без подальшого в'їзду, а отже, на думку авторів, саме стільки мігрантів полишили Україну протягом того періоду. При цьому найбільший нетто-виїзд мав місце протягом 2004—2006 і 2009—2014 років. Хоча такий значний нетто-виїзд можна інтерпретувати як індикатор щороку зростаючої кількості українців, які працюють і навчаються за кордоном. Але, напевне, значна частина цих людей насправді виїхали з України назавжди. За іншими оцінками, з України виїхало ще більше мігрантів. Зокрема, за даними колишнього міністра Кабінету Міністрів Дмитра Дубілета, протягом 2010—2019 років з України виїхали як трудові мігранти і не повернулися близько 3,8 мільйона осіб [6]. Велика розбіжність із даними Держстату вказує на необхідність

пошуку альтернативних методів обліку мігрантів і використання додаткових джерел інформації.

Результати дослідження. Одним із джерел інформації про міжнародну міграцію є статистика ООН, яка базується на результатах переписів населення та опитувань, які ООН періодично отримує від держав — учасниць організації. Достовірність цих даних висока, тому що країни — реципієнти мігрантів зазвичай ведуть ретельніший облік мігрантів, ніж країни-донори, адже дуже часто при виїзді з країни мігранти не вказують, що їхньою справжньою метою поїздки за кордон є працевлаштування або довгострокова міграція.

Згідно з визначенням ООН, міжнародний мігрант — це особа яка переїжджає з країни, де вона звичайно мешкала або народилась, в іншу. Для більшої достовірності статистики ООН рекомендує розрізняти короткострокових і довгострокових мігрантів. Короткостроковими вважаються мігранти, які перебувають у новій країні більше ніж три місяці, але менше ніж один рік. Довгостроковими — мігранти, які

перебувають в іншій країні більше ніж рік. У своїх звітах ООН прагне якнайповніше відображати статистику саме довгострокових мігрантів, що також є надзвичайно корисним для аналізу трудової міграції, адже велика частка трудових мігрантів із часом адаптується в новій країні, установлює нові соціальні зв'язки і переходить у категорію довгострокових мігрантів або емігрує назавжди.

Остання доповідь ООН щодо міжнародної міграції вийшла 2019 року [7], та є продовженням попередніх доповідей 1990, 1995, 2000, 2005, 2010 та 2015 років. Ця доповідь, як і попередні, містить інформацію щодо чисельності міжнародних мігрантів у кожній країні світу станом на 1 липня відповідного року.

Для аналізу був обраний період з 2000 року до 2019-го. Були відібрані дані ООН щодо мігрантів, які походять з України. Оскільки ООН надає статистику щодо більше ніж 100 країн, то серед них були виділені країни, де проживає найбільше мігрантів з України (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість мігрантів з України за країною їхнього теперішнього проживання, тис. осіб

Країна	2000	2005	2010	2015	2019
Російська Федерація	3 541,8	3 293,9	2 978,2	3 269,9	3 269,3
США	282,1	298,8	325,0	383,6	414,2
Казахстан	248,3	283,1	317,8	338,0	353,2
Італія	13,7	117,9	213,6	222,9	246,4
Німеччина	155,3	186,1	211,3	220,1	241,5
Білорусь	234,2	230,9	227,7	225,7	222,9
Польща	321,0	263,5	214,2	206,5	218,7
Ізраїль	164,3	146,8	131,0	135,1	131,4
Узбекистан	131,1	132,9	129,6	124,6	124,3
Чеська Республіка	16,4	73,9	124,2	100,7	110,4
Іспанія	2,1	61,2	79,8	81,6	94,1
Канада	52,5	57,2	65,5	72,6	77,8
Сума по 12 країнах	5 162,8	5 146,2	5 017,9	5 381,5	5 504,1
Інші країни	434,1	421,4	415,5	359,3	396,9
УСЬОГО	5 596,9	5 567,6	5 433,3	5 740,8	5 901,1

Примітка. Складено за [7].

Отже, переважна більшість міжнародних мігрантів з України (92—94 відсотки від їхнього загального числа) проживає у 12 країнах світу, при цьому найбільше їх живе в Російській Федерації (55 % від загального числа 2019 року). Друге місце в цьому списку з великим відривом від РФ займають США, де 2019-го проживало 7 % міжнародних мігрантів з України. Багато українських мігрантів є в інших країнах колишнього СРСР: Казахстані, Білорусі та Узбекистані, що пояснюється спільним радянським минулим.

У країнах Європи число українських мігрантів стабільно зростає. Але особливо бурхливим є ріст в Італії та Іспанії, де чисельність мігрантів з України за останні 20 років зросла, відповідно, у 18 та 44 рази, а також у Чеській Республіці, де їхня чисельність збільшилась майже в сім разів. Дані щодо Польщі, вочевидь,

не відображають короткострокових трудових мігрантів, але щодо Італії та Іспанії, які були і залишаються популярними країнами для трудових мігрантів з України, можна очікувати значного зростання чисельності довгострокових українських мігрантів у Польщі.

Багато мігрантів з України живуть в Ізраїлі, але, зважаючи на динаміку змін, можна прийти до висновку, що мігранти, які раніше виїхали з України до Ізраїлю, переїжджають звідти в інші країни, адже кількість тих, хто проживає там, — вихідців з України зменшується.

Для детальнішого аналізу динаміки змін числа мігрантів використали статистику народжуваності і смертності [8].

Ці дані щороку оновлюються Світовим банком. Статистичні дані наведено на рис. 1 і 2.

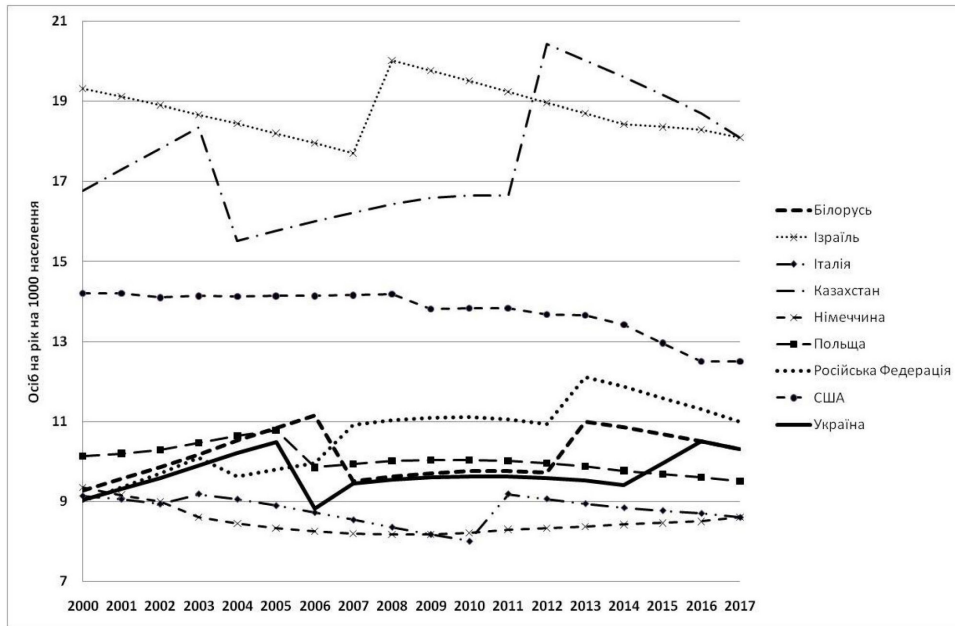

Рис. 1. Показники народжуваності населення в обраних країнах у 2000—2017 роках

Примітка. Складено за [8].

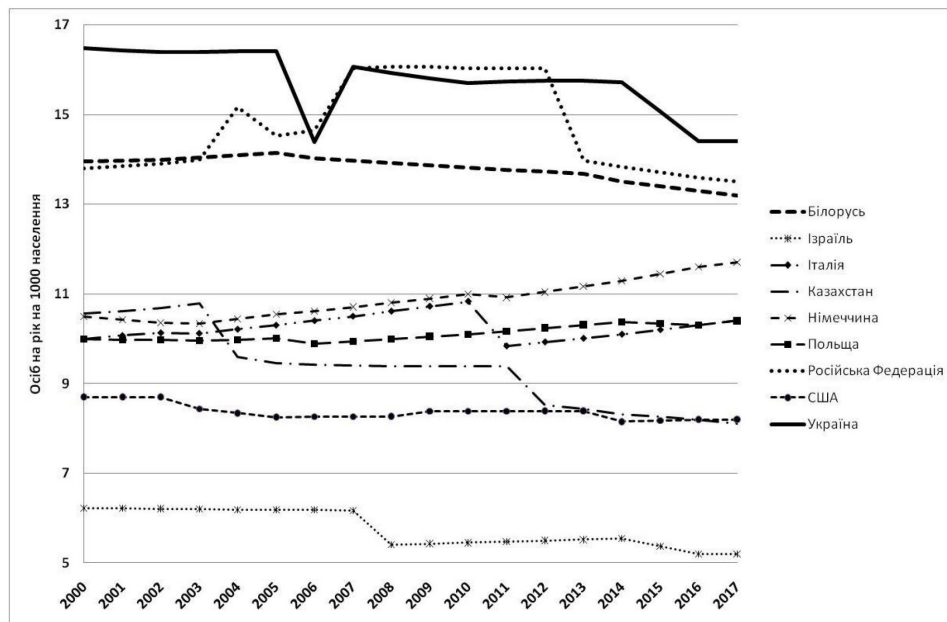

Рис. 2. Показники смертності населення в обраних країнах у 2000—2017 роках

Примітка. Складено за [8].

Попри те, що, починаючи з 2000 року, ситуація з природним приростом населення (народжуваність мінус смертність) в Україні дещо поліпшилася, але смертність усе ще перевищує народжуваність. Зауважимо, що на кінець 2017 року лише три країни (Ізраїль, Казахстан і США) продемонстрували позитивний природний приріст населення. Усі інші країни з цієї вибірки мали негативний природний приріст. Причому якщо в Російській Федерації та в Білорусі спос-

терігалася тенденція до поліпшення цього показника, то в інших країнах цей показник демонструє понижувальну тенденцію.

Для оцінки зміни чисельності мігрантів з України завдяки приїзду нових мігрантів була використана лише статистика смертності населення в кожній з країн. Адже діти українських мігрантів, народжені у країнах проживання їхніх батьків, уже не є мігрантами, за класифікацією ООН. На підставі щорічних статис-

тичних даних про смертність населення були розраховані кумулятивні коефіцієнти смертності у країнах, де проживає найбільша кількість мігрантів з України

для кожного 5-річного періоду: з 2000 до 2004, з 2005 до 2009, з 2010 до 2014, і з 2015 до 2018 рр. Результати розрахунків наведено в *табл. 2*.

Таблиця 2

Кумулятивні коефіцієнти смертності населення у країнах з найбільшою кількістю мігрантів з України

Країна	2000—2004	2005—2009	2010—2014	2015—2018
Білорусь	7,21%	7,19%	7,04%	5,41%
Ізраїль	3,14%	2,97%	2,78%	2,10%
Іспанія	4,73%	5,00%	4,51%	3,69%
Італія	5,16%	5,36%	5,17%	4,20%
Казахстан	5,33%	4,80%	4,48%	3,30%
Канада	3,83%	3,93%	4,11%	3,49%
Німеччина	5,31%	5,47%	5,67%	4,74%
Польща	5,09%	5,09%	5,22%	4,21%
Російська Федерація	7,27%	7,98%	7,82%	5,53%
США	4,36%	4,21%	4,24%	3,32%
Узбекистан	4,06%	3,46%	2,67%	2,14%
Чеська Республіка	5,49%	5,43%	5,51%	4,25%

Примітка. Розраховано за [8].

Використовуючи ці коефіцієнти, було розраховане зменшення чисельності мігрантів з України для кожної з цих країн завдяки смертності і розрахована кількість мігрантів, яка була б у цій країні без припливу «нових» мігрантів з України. Цей розрахунок був зроблений, базуючись на припущенні, що показник смертності в середовищі вихідців з України дорівнює

середньому у відповідній країні. Вважалося, що розбіжність між чисельністю, яка була розрахована, використовуючи показники смертності, та чисельністю мігрантів, за даними ООН, для відповідної країни та року, пояснюється чистою міграцією в цю країну. Таким чином були розраховані показники чистого в'їзду українських мігрантів до цих країн (*табл. 3*).

Таблиця 3

Розрахункові міграційні потоки за період з 2000 до 2018 рр., тис. осіб

Країна	2000—2004	2005—2009	2010—2014	2015—2018	УСЬОГО
Російська Федерація	9,8	-53,0	524,8	180,1	661,7
Італія	105,0	101,9	20,4	32,8	260,1
США	28,9	38,8	72,3	43,4	183,5
Казахстан	48,0	48,3	34,5	26,4	157,2
Німеччина	39,1	35,4	20,8	31,8	127,1
Чеська Республіка	58,4	54,3	-16,7	14,0	110,0
Іспанія	59,1	21,7	5,4	15,5	101,8
Білорусь	13,6	13,4	14,0	9,4	50,4
Канада	6,8	10,5	9,8	7,7	34,8
Узбекистан	7,3	1,2	-1,5	2,4	9,3
Ізраїль	-12,4	-11,4	7,7	-0,9	-16,9
Польща	-41,2	-35,9	3,5	20,9	-52,7
УСЬОГО	321,1	223,3	673,4	374,9	1 592,7

Примітка. Авторські розрахунки.

З отриманих результатів видно, що протягом 2000—2018 років число довгострокових мігрантів з України найбільше зросло в Російській Федерації, яка також залишається країною, у якій проживає найбільша чисельність вихідців з України (див. *табл. 1*). При цьому чисельність таких мігрантів незначно зростала протягом 2000—2004 років і навіть зменшилася протягом наступних п'яти років. Але в період після 2010 року різко зріс потік мігрантів у цю країну, що, безперечно, пов'язано з воєнним конфліктом на Сході України, починаючи з 2014 року.

Друге місце за чисельністю мігрантів з України протягом досліджуваного періоду займає Італія. Найвищі темпи еміграції до цієї країни спостерігалися з 2000

до 2009 рр., після чого темпи міграції уповільнилися. Італія, поряд з Іспанією та Чеською Республікою були і залишаються привабливими країнами для українських заробітчан. Отримані результати підтверджують те, що трудова міграція з часом перетворюється на постійну, хоча кількісна оцінка переходу мігрантів з однієї категорії до іншої потребує додаткового аналізу.

Варто звернути увагу на ситуацію з міграцією до Польщі. Хоча сумарний міграційний потік до цієї країни протягом усього досліджуваного періоду був негативним, але динаміка останнього десятиліття свідчить про стрімке зростання еміграції українців до Польщі. Адже в період з 2015 до 2018 рр. Польща зайняла шосте місце за числом нових мігрантів з України, обігнавши

Чеську Республіку та Іспанію і впритул наблизилась до Казахстану та Німеччини. Від'ємні значення в табл. 3 означають, що мігранти українського походження виїздили з цих країн до інших.

У цілому, перша п'ятірка країн, у якій проживає найбільше мігрантів з України (Російська Федерація, США, Казахстан, Італія, Німеччина), збігається з першою п'ятіркою країн, куди найбільше мігрували громадяни України протягом останніх 20 років. У підсумку, можна оцінити, що за період з 2000 до 2018 рр. близько 1 мільйона 593 тисяч осіб емігрували з України до вказаних країн.

Висновки. Існує кілька джерел інформації про міжнародну міграцію з України. Ми використали дані ООН, які ця організація збирає серед її країн-учасниць. Можна стверджувати, що використання цих даних є доцільним, оскільки країни-реципієнти ретельніше можуть вести облік мігрантів, які до них прибувають. За даними ООН, була розрахована кількість мігрантів, які виїхали з України до інших країн протягом 2000—2019 років.

Ці результати можуть бути в подальшому використані для кількісного аналізу факторів та економічного ефекту зовнішньої міграції.

Література

1. Мостова Ю. В., Рахманін С. І. Кровотеча: чому українці покидають свою країну. *Дзеркало тижня. Україна*. 2018. Вип. 3. URL : https://zn.ua/ukr/internal/krovotecha-chomu-ukrayinci-pokidayut-svoyu-krayinu-267394_.html.
2. Грошові перекази / Національний банк України. 2019. URL : <https://bank.gov.ua/statistic/sector-external/data-sector-external#1>.
3. Платіжний баланс України / Національний банк України. 2019. URL : <https://bank.gov.ua/statistic/sector-external/data-sector-external#1>.
4. Демографічна та соціальна статистика. Населення та міграція / Державний комітет статистики України. URL : https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/ds.htm.
5. Скільки українців поїхали за кордон і що державі з цим робити : аналітична записка / Центр економічної стратегії. 2018. URL : <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Migration-note.pdf>.
6. Дубілет Д. За 10 років з України виїхали майже 4 млн заробітчан і не повернулися. *Українська правда*. 2020. 23 січня. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2020/01/23/7238213>.
7. International Migrant Stock 2019 / United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. URL : <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp>.
8. Index Mundi, CIA World Factbook. URL : <https://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=xx&v=26>.

References

1. Mostova, Yu. V., & Rakhmanin S. I. (2018). Krovotecha: chomu ukrainsi pokydaiut svoiu krainu [Bleeding: why Ukrainians are leaving their country]. *Dzerkalo tyzhnia. Ukraine* — Weekly mirror. Ukraine, 3. Retrieved from https://zn.ua/ukr/internal/krovotecha-chomu-ukrayinci-pokidayut-svoyu-krayinu-267394_.html [in Ukrainian].
2. Natsionalnyi bank Ukrainy. (2019). Hroshovi perekazy [Money transfers]. *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/statistic/sector-external/data-sector-external#1> [in Ukrainian].
3. Natsionalnyi bank Ukrainy. (2019). Platizhnyi balans Ukrainy [Balance of payments of Ukraine]. *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/statistic/sector-external/data-sector-external#1> [in Ukrainian].
4. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. (n. d.). Demohrafichna ta sotsialna statystyka [Demographic and social statistics]. *ukrstat.org*. Retrieved from https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/ds.htm [in Ukrainian].
5. Tsent ekonomichnoi stratehii. (2018). Skilky ukrainsiv poikhaly za kordon i shcho derzhavi z tsym robyty: analitychna zapyska [How many Ukrainians have gone abroad and what can the state do with it: an analytical note]. Retrieved from <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Migration-note.pdf> [in Ukrainian].
6. Dubilet, D. (2020, January 23). Za 10 rokiv z Ukrainy vyikhaly maizhe 4 mln zarobitchan i ne povernulysia [In 10 years, almost 4 million workers left Ukraine and did not return]. *Ukrainska pravda* — Ukrainian Truth. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2020/01/23/7238213> [in Ukrainian].
7. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2019). International Migrant Stock 2019. Retrieved from <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp>.
8. Index Mundi. (2020). CIA World Factbook. Retrieved from <https://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=xx&v=26>.